

PROZA

Dragan Milkovič

Hercika

Bilo je tik pred koncem druge svetovne vojne. Majhno, napol porušeno mestece v severovzhodnem delu države je bilo že nekaj dni osvobojeno. Vojske poražencev in zmagovalcev, ki so šle čezenj, so pustile sledove za sabo. V ruševinah smo si otroci ustvarili svoj svet, ki ga je predstavljal velik lijak, izdolben z rušilno močjo petstokilske bombe, vržene iz zavezniškega aviona. Bomba je zbrisala s površja vrsto hiš in večje poslopje, kjer je bila nemška postojanka. Vse to je lijak požrešno vsrkal vase. Tu nas, razen oglušujočega bobnenja težkih vojaških vozil, ki so hitela na zahod, ni nihče motil. Starši so bili zadovoljni, da smo jim bili pri roki, kajti zunaj mesteca je bilo še polno neeksplodiranih bomb in drugih nevarnosti, ki so prežale na radovedne otroke.

Od jutra do večera smo se v lijaku igrali vojne, saj drugega nismo poznali. Partizane in Nemce. Z nekaj popačenimi nemškimi besedami, ki smo se jih za silo naučili, smo zadirčno lajali na svoje ujetnike in talce ter jih včasih kar preveč zavzeto suvali. Vsepovsod so ležale čelade in polomljeno orožje. S široko razprtimi rokami smo oponašali leteče zavezniške trdnjave, tuleči glasovi pa naj bi predstavljali nemške štuke. Vojnih iger se nismo naveličali, in če bi bile brez nasilja, bi se nam zdelo, da niso prave. Imeli smo tudi vojnega ujetnika, ki smo ga skrbno skrivali pred ljudmi. Bilo je to truplo nemškega vojaka, ki ga je v kleti njihovega poveljstva zmečkala nekaj ton težka betonska preklada. Izpod nje je štrlela samo roka nesrečneža, ki se je v trenutku strašnih bolečin in smrti krčevito razprla. Bila je napihnjena in počrnela. Skrbno smo pazili nanjo v pričakovanju, da bomo, ko se bo dalo premakniti betonsko preklado, telo kot pomembno vojno trofejo predali oblastem, ki nas bodo odlikovale.

Neko dopoldne pa je vsakodnevni ritem naših iger zmotila ženska iz sosednje ulice, ki je za roko pripeljala slabotnega dečka naših let. Prosila je, naj bi ga vzeli medse in vključili v igre. Z njim naj bi bili obzirni ter dobri, kajti v koncentracijskem taborišču je izgubil, razen deda, vse domače. Pri nas bosta z dedom ostala le toliko časa, dokler ne pride ponju Rdeči križ. Deček je židovskega rodu, je dodala, zato je moral veliko pretrpeti. Doma je bil blizu madžarske meje, znal je nemško in le nekaj naših besed. Ime mu je bilo Hercika. Radovedno smo ga obkrožili. Plaho nas je gledal z velikimi, črnimi in žalostnimi očmi. Prvič smo srečali Žida in bili kar nekam razočarani. Saj smo si ga predstavljali kot zlobnega starca s krivim nosom, grabežljivimi rokami ter čepečega na skrinji z denarjem. Pred nami pa je v zadregi stal šibek deček v kratkih hlačah in vprašujoče gledal v nas.

Naše igre so se odtlej spremenile. Postale so bolj krute. Kakor da bi iz ozračja in iz ruševin, ki so nas obkrožale, vdirale v nas zle misli ter nas ščuvale. Herciko smo brž sprejeli medse, pa ne zaradi dobrote, temveč zato, ker smo ugotovili, da nam je deček dobrodošel kot glavna žrtev v naših igrah. K temu je največ sam pripomogel,

kajti nikakor ni hotel sprejeti vloge sovražnika, ki bi nas zasledoval, mučil ali streljal. Odkimaval je z glavo, ko smo mu, misleč, da nas ni razumel, z rokami kazali, kaj mora storiti. Vdano se je v igri postavil na stran preganjanih. Ni se posebej bral trpinčenja. Vedno ga je sprejemal kot nekaj, kar mora biti in se ne da spremeniti. S svojim obnašanjem je naravnost izzival grobost ter dražil našo že tako razvneto domišljijo. Vsevpred smo ga počekali s kljukastimi križi, peterokrakimi in šesteterokrakimi zvezdami. Ko smo deklicam in drug drugemu kazali lulčke, se nam Hercika ni hotel pridružiti. Zato smo ga zvalili v zakotni del lijaka, češ da se bomo tam igrali bolnice, in mu na silo slekli hlače. »Fuj, kakšnega lulčka ima, kakor da bi bil olupljen,« smo razočarano ugotovili. Tudi ni hotel sodelovati, če smo zajetne brenclje skozi zadke prebadali s slamicami in tekmovali, katera žrtev bo najdalj letela po zraku. V kletnem prostoru smo ga večkrat silili, da bi stisnil roko zmečkanemu vojaku. »Švaba kaput,« smo ga bodrili in dečkovo roko tiščali k razpadajoči in zударjajoči mrtvečevi roki. Kadar so se tresla tla, ker so mimo peljala težka vojaška vozila, smo mu svareče šepetali: »Švaba komt!« »Najn, najn,« je Hercika odkimaval, a v velike črne oči se mu je vseeno naselil strah. Iger si nismo več izmišljali, da bi se igrali, temveč da bi mučili dečka. Ne glede na to, kar smo z njim počeli, pa se je zjutraj med prvimi pojavil na robu lijaka. Kakor da bi bil uročen od naše zlobe ali pa da bi vsak dan znova hotel prepričati sebe, da vendarle nismo takšni, kakršni se kažemo v igri.

Nekdo od otrok nam je pripovedoval, da so se doma starši pogovarjali o tem, kako so nacisti sežigali Žide v pečeh koncentracijskih taborišč. Sprva smo bili od groze brez besed. Potem pa smo se spogledali in v glavo nam je že šinila nova igra. V eni izmed porušenih hiš je namreč ostala podrtá krušna peč. Kaj če bi v njo stlačili Herciko, slovesno okrašenega s srebrnimi trakovi, ki so jih svojčas odmetavala zavezniška letala, da bi preslepila sovražnikovo protiletalsko zaščito. Nato bi v peči zažgali kup papirja in prepevali: »Aleluja, aleluja!« Tako smo si predstavljali, da so zažigali Žide.

Toda te igre nam ni več uspelo uprizoriti, ker nas je prehitel Rdeči križ, ki je prišel po Herciko. Tedaj smo prvič videli njegovega deda, slokega ter upognjenega starca z dolgo brado in smešno kapico vrh glave. Voznik kamiona je obema pomagal, da sta se lahko zadaj povzpela in sedla skupaj na leseno klopi. Hercika je stiskal k sebi majhno culico in zaskrbljeno gledal okoli sebe, kot bi se bal, kam ju bodo z dedom odpeljali. Nismo si stisnili rok v pozdrav. Bili smo nejevoljni, ker nam je nenadoma ušla glavna žrtev naših iger, in to tik pred najbolj vznemirljivim dejanjem. Nihče od nas pa ni bil pripravljen prevzeti njegove vloge. Zdaj se bo on zmagoslavno smejal, ker nam je ušel in se bo morda s kom vrnil, da se maščuje za vse, kar smo mu storili. Ko je kamion počasi odpeljal po razriti cesti, smo lahko še nekaj časa tekli za vozilom. Hercika se je dvignil s klopi, da bi nas bolje videl, in ko smo pričakovali, da nam bo pokazal jezik ali celo požugal, nam je blago pomahal s svojo suho in prosojno ročico. Obstali smo kot vkopani. Mar nam res odpušča vse grdobije?

Večkrat sanjam o Herciki. Tečem in tečem za kamionom po tisti razriti cesti, obseden od želje, da bi vendarle stisnil njegovo roko, ki prijateljsko maha v slovo, ali da bi se je vsaj za hip dotaknil. Edino to bi lahko razbremenilo mojo dušo. Toda razdalja med kamionom in menoj je vedno večja ter jaz z leti vedno bolj upehan.